

Силабус курсу:

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ІСТОРІЯ СЕРЕДНІХ ВІКІВ

Ступінь вищої освіти:	бакалавр
Спеціальність:	032 «Історія та археологія»
Рік підготовки:	2
Семестр викладання:	осінній
Кількість кредитів ЄКТС:	6
Мова(-и) викладання:	українська
Вид семестрового контролю	екзамен

Автор курсу та лектор:

к.і.н. Сергієнко Сергій Юрійович

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

Доцент кафедри історії та археології

посада

sergienkosu@snu.edu.ua

електронна адреса

+38-066-225-30-42

телефон

месенджер

за розкладом

консультації

Викладач лабораторних занять:*

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

посада

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

Викладач практичних занять:*

вчений ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я та по-батькові

посада

електронна адреса

телефон

месенджер

консультації

* – 1) дані підрозділи вносяться до силабусу в разі, якщо практичні та (або) лабораторні заняття проводить інший викладач, котрий не є автором курсу та лектором; 2) припустимо змінювати назву підрозділу на «Викладач лабораторних та практичних занять:», якщо лабораторні та практичні заняття проводить один викладач, котрий не є автором курсу та лектором.

Анотація навчального курсу

Цілі вивчення курсу: Наведені в курсі матеріали спрямовані на формування у здобувачів першого рівня вищої освіти системних знань з історії середніх віків та навичок самостійного опанування історичного матеріалу майбутніми фахівцями-істориками.

Метою лекційних занять є поглиблені знання та розуміння понять, основних категорій предметної галузі знання, осмислення проблем галузі знання та проблем на межі предметних галузей.

Метою семінарських занять є вивчення основних тем дисципліни та вироблення вміння студентами працювати з джерелами та спеціальною історичною літературою.

Метою самостійної роботи є вироблення вміння самостійно працювати з джерелами та історичною літературою; уміння планувати, організовувати і контролювати свою діяльність тощо.

Курс може бути корисним студентам для більш глибокого розуміння процесів історичного минулого та сьогодення, формування та відпрацювання навичок побудування причинно-наслідкових зв'язків.

Результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- основні проблеми історії середніх віків, фактичний матеріал та хронологію найважливіших подій;
- основні положення, принципи та тенденції розвитку людства, націй та держав у середні віки.

вміти:

- вільно володіти фактичним матеріалом навчального курсу;
- дати вичерпну й об'єктивну характеристику державним, політичним та громадським діячам, історичним особам за весь період середньовічної

історії;
- вести дискусію.

***Передумови до
початку вивчення:***

Передумовами для початку вивчення є отримані знання з курсів: «Археологія та методика польової археології»; «Історія первісного суспільства»; «Вступ до історії»; «Історична географія».

Мета курсу (набуті компетентності)

Внаслідок вивчення даного навчального курсу здобувач вищої освіти набуде наступних компетентностей:

1. Здатність до накопичування та систематизації отриманих знань, самостійного пошуку, опрацювання та критичного аналізу інформації.
2. Здатність до творчого мислення, яке полягає у схильності до нестандартного вирішення задач, самостійності міркувань та умовиводів.
3. Здатність до логічного, критичного і системного аналізу отриманої інформації;
4. Здатність виявляти та опрацьовувати історичні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати отриману інформацію;
5. Здатність приймати участь у дискусії з проблем історії середньовіччя у різних формах наукової комунікації.

Структура курсу

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
1.	Вступ.	денна 2/0/2 заочна 2/0/2	Дотримання правил та принципів академічної доброчесності при вивченні дисципліни. Історія терміна “феодалізм”. Система феодального господарства. Феодальний спосіб виробництва. Хронологічні границі й характеристика основних періодів у розвитку середньовічної Західної Європи. Проблематика медієвістики: основні напрямки сучасного наукового дослідження. Основні соціально-політичні характеристики феодалізму: феодалізм як соціальна система й феодалізм як політична система. Середньовічне місто як елемент феодального громадського життя. Християнська церква як елемент феодального суспільства. Особливості війн феодального періоду.	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
2.	Тема: Криза рабовласництва. Перехід від античності до середніх віків.	денна 2/0/2 заочна 2/0/2	Криза рабовласництва. Економічні та соціальні наслідки. „Варварські” племена: кельти, германці, слов’яни. „Велике переселення народів”: причини, хронологічні рамки, географія та етноси-учасники цього явища. Гунський союз. Вестготи. Рух багаудів. Наслідки „варварських” завоювань для Західної Європи. Фактори інтенсивності феодального синтезу: співвідношення варварів і романізованого населення; характер розселення варварів на території Римської імперії; культурний рівень варварів і готовність їх сприймати досягнення римської культури; досвід спілкування варварів з римською цивілізацією; соціально-політична структура варварських народів; природно-географічні та інші зовнішні умови.	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
3.	Тема: Візантія в IV-XI ст.	денна 2/0/2	Особливості розвитку Східної Римської імперії. Особливості процесу феодалізації Візантії. Візантія при Юстиніані (527-565). Повстання „Ніка”. Підсумки розселення слов’ян на візантійській території в VI-VII ст. Аграрний устрій Візантії згідно „Землеробського закону”. „Еклога	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			законів”. Міжнародне становище Візантії в другій половині VII-першій половині IX ст. Візантія в правління Македонської династії. Аграрне законодавство Македонської династії. Візантійське місто 10 ст. за даними „Книги єпарха”. Занепад обороноздатності країни в XI ст. Політична криза у Візантії й припинення Македонської династії.	
4.	Тема: Домусульманська Аравія.	денна 2/0/2	Племінний устрій та давні вірування. Об’єднання Аравії. Ідеологія ісламу. Арабські завоювання при перших халіфах. Криза в Арабському халіфаті та громадянська війна VII ст. Суніти та шіїти. Династії Омейядів (661-750) та Абассидів (750-1258): загальна характеристика. Розпад Халіфату.	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
5.	Тема: Франкська держава.	денна 2/0/2	Давні франки. Завоювання Галлії. Виникнення держави. Франкська держава за наступників Хлодвіга. Об’єднання країни майордомами Австразії. Карл Мартелл. Бенефіційна реформа. Захоплення королівської влади Піпіном Коротким. Створення папської держави. Карл Великий. Династія Каролінгів. Політична організація Каролінгської держави. Реформи Карла Великого: системи організації й комплектування армії; судочинства в територіальних округах. Соціально-економічні зміни у Франкській державі у VIII ст. “Капітулярій про маетки”. Верденський розділ 843 р. Мерсенський договір.	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
6.	Тема: Хрестові походи як загальноєвропейське явище.	денна 2/0/2	Поняття хрестоносного руху в середні століття. Різні види хрестових походів. Хрестоносний рух проти мусульман: його передумови й причини. Соціально-економічні й політичні фактори активізації західноєвропейського населення в XI-XII ст. Перші хрестові походи. Клермонський собор. Завоювання хрестоносців на Сході. Система керування Ієрусалимською державою. “Ієрусалимські ассізи”. Занепад хрестоносного руху в XIII ст.	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
7.	Тема: Завершення	денна	Соціальна структура феодалного	Участь в

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
	процесу феодалізації країн Європи.	2/0/2	суспільства. Побут феодалів. Культурний розвиток європейського суспільства в VI-XI ст.: основні тенденції. Джерела середньовічної культури. „Каролінгське відродження”. Історична роль ранньосередньовічної культури Західної Європи. Типи феодальних міст. Соціальна характеристика середньовічного міста. Комунальний рух. Причини утворення й еволюція середньовічного ремісничого цеху. Функції цеху. Цеховий примус і замикання цеху. Організація й види міської торгівлі. Форми об'єднання торговців у середні століття. Ріст чисельності європейського населення. Лицарство.	обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.
8.	Тема: Німеччина у IX-XVI ст.	денна 4/0/4	Виділення Німеччини з імперії Карла Великого. Особливості феодалізаційного процесу в Німеччині в IX-X ст. Адміністративно-територіальний устрій Німецького (Східно-франкського) королівства наприкінці IX ст. Розвиток феодального суспільства в Німеччині. Королівська влада та духівництво. Оттонівські привілеї. Церковна політика Оттона. Генріх IV. Політична криза другої половини XI ст. і боротьба з папством за інвеституру. Ключітський рух та взаємовідносини папства з німецькими імператорами. Німеччина у XII-XIII ст. Виникнення рейхстагу і його політичне значення. Імперські князі та фрайгери. Особливості німецької васально-ленної організації. Вільне німецьке селянство і його соціальна еволюція. Фрідріх I Барбаросса та його спадкоємці. Захоплення німецьких феодалів у Центральній і Східній Європі: “натиск на Схід”. Основні напрямки, етапи й методи німецької зовнішньої колонізації. Німецькі поселенці. Зміни в соціально-політичній структурі в другій половині XIII - початку XIV ст. Німеччина в правління Рудольфа Габсбурга. Характерні риси внутрішньої політики	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>“виборних” імператорів. Союзи міст. Велика Ганза. Німецька імперія наприкінці XIV- XV ст. Сигізмунд I. “Імператорські” династії Німеччини. Зміни в положенні імператорської влади в XV ст. Приватні проекти імперських реформ.</p> <p>Політичний устрій у першій половині XVI ст. “Члени” імперії та самостійні держави в складі Німеччини. Князівська партія й політика Карла V. Лютеранство після поразки селян: князівська реформація. Протестанти. “Аугсбургське віросповідання”. Шмалькальденська війна. Аугсбургський релігійний мир. Лютеранська церква в Німеччині. Розпад імперії Карла V. Положення імператорської влади наприкінці XVI в. Євангелічна унія.</p>	
9.	Тема: Англія в IX-XVI ст.	денна 4/0/4	<p>Об’єднання англо-саксонських королівств у єдину державу в IX ст. Набіги вікінгів. Початок розселення датчан і норвежців в Англії. Підкорення Англії датськими королями. Альфред Великий та заходи щодо зміцнення обороноздатності Уессекса. Перемоги Альфреда та об’єднання країни. “Область датського права”. “Правда короля Альфреда”. Уессекська династія в X ст. і політичне положення королівської влади. Едуард Сповідник. Кінець уессекської династії. Міжусобна боротьба в 1066 р. Англо-саксонський імунітет. Англійський феодальний маєток (манор) у XI ст. Земельний перепис 1086 р. «Книга страшного суду». Основні тенденції розвитку королівської влади в Англії. Адміністративні заходи Генріха I. Політична криза другої третини XII ст. і початок династії Плантагенетів. Реформи Генріха II Плантагенета. Поняття “загального права”. Внутрішня політика Генріха III. Опозиція Великої ради.</p> <p>Склад і функції парламенту в XIV ст. „Мирові” судді. Сільське господарство та еволюція англійського</p>	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>села в XIII-XIV ст. Початок практики обгородження феодалами общинних земель. Період правління Едуарда II як зразок розвитку королівської влади. “Чорна смерть” 1348-1349 рр. та її наслідки. „Робоче законодавство”. Сторічна війна та загострення соціальної боротьби. Конфлікт Едуарда III з папством і спроба реформи церкви. Лолларди. Джон Болл. Селянське повстання.</p> <p>Соціально-економічний розвиток англійського села наприкінці XIV-XV ст. Основні категорії селянства. Розвиток виробництва та зовнішньої торгівлі. “Старе” і “нове” дворянство. Внутрішньополітичне становище в країні наприкінці XIV ст. і початок династії Ланкастерів. Їх соціальна опора. Соціально-економічний розвиток країни в XV ст. Генріх VI. Характеристика опозиції уряду. Генріх Йорк і його соціальна опора. Складання англійської нації.</p> <p>Промисловий розвиток в XVI ст. Основні райони виробництва вовняних тканин. Роль сукнарства в економіці країни. “Обгородження” в XVI ст.: причини, поширення, форми, соціально-економічні наслідки. Сутність аграрного перевороту в Англії. Соціальні конфлікти XVI ст.: спрямованість і характерні форми. Повстання під керівництвом Р. Кета: соціальний склад учасників, їх програма, підсумки. Політика уряду відносно бродяжництва, її зміна протягом XVI ст. Наймана праця в XVI ст. Англо-іспанські взаємини в другій половині XVI ст. Наслідки для Англії поразки Великої Армади. Початок конфлікту між монархією й парламентом.</p>	
10.	Тема: Франція в XI-XVII ст.	денна 4/0/4	<p>Політичне положення останніх Каролінгів. Оформлення феодальної роздробленості. Положення перших Капетингів (до 1060 р.). Політична карта Франції в XI ст. Державна влада в XII ст.: королівський двір і королівська курія. Початок посилення</p>	Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання.

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>королівської влади. Французькі володіння Плантагенетів до середини XII ст. Початок боротьби з Англією: причини й сутність конфлікту. Адміністративні перетворення першої третини XIII ст. Явище іммедіатизації у Франції. Затвердження принципу престолонаслідування. Людовик IX і його реформи: адміністративні, судова, військова й грошові обіг; значення реформ для політичного життя країни. Зовнішня політика французького уряду в останній третині XIII ст. “Брюггська заутреня” і битва під Куртре. Взаємини французьких королів і папства. Конфлікт із Боніфацієм VIII і початок станово-представницької установи у Франції. Французьке селянство до початку XIV ст. Ордонанс про звільнення сервів. Повстання в селі в другій половині XIII-першої третини XIV ст. Опозиція королівської влади в першій третині XIV ст. Феодальна реакція.</p> <p>Внутрішнє положення Франції в середині XIV ст. Поразка при Пуатьє. “Великий березневий ордонанс”. Карл V і його реформи. Перемоги Франції на другому етапі Столітньої війни. Соціальна й політична криза наприкінці XIV - початку XV ст. Бургіньони та арман’яки. Внутрішня політика уряду в правління Карла VI. Дофін Карл. “Буржський уряд” і його політика. Реформи Карла VII. Розвиток основ абсолютизму в другій половині XV ст. Внутрішня політика Людовика XI: відносно міської верхівки, відносно виробництва й торгівлі, відносно стану феодалів. Зовнішня політика Людовика XI. Бургундське герцогство в XV ст. Завершення територіального об’єднання Франції.</p> <p>Розвиток промисловості. Перші мануфактури. Урядова політика відносно цехів. Інтенсифікація сільського господарства. Вторинна внутрішня колонізація. Зміни в географії зовнішньої торгівлі. Зміни в</p>	

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>соціальної структурі. Відношення феодалів до королівської влади. Особливості французького аграрного перевороту. Французькі “нові дворяни” і методи їх господарювання. Зміна соціально-політичної ролі верхівки міста й міського плебсу. “Дворянство мантиї”. Генеральні штати наприкінці XV-початку XVII ст. Причини адміністративних перетворень XVI-XVII ст. Церковна політика в першій половині XVI ст. Реформаційний процес у Франції. Періодизація французької реформації. Галліканська церква. Болонський конкордат. Міжнародні відносини Франції в XVI-XVII ст. Найважливіші напрямки внутрішньої політики уряду Генріха IV. Наступність політики уряду Людовика XIII. Соціальні заходи 20-х рр. XVII ст. Соціальні рухи кінця XVI-першої половини XVII ст.: причини, масштаби й результати.</p>	
11.	<p>Тема: Країни Піренейського півострова в XI-XVI ст.</p>	денна 2/0/2	<p>Утворення нових піренейських держав та їх взаємини в X - першій третині XI ст. Політична карта Піренейського півострова у XI ст. Соціальна структура християнських держав півострова. Піренейські середньовічні міста: загальне й особливе в різних регіонах. Розвиток сільського господарства у зв'язку із процесом Реконквісти. Кортеси. Об'єднання Іспанії. Посилення королівської влади в другій половині XV ст. Соціально-політичний лад Іспанії до кінця XV ст. Державний лад Іспанії. Зміцнення королівської влади наприкінці XV-початку XVI ст. Адміністративні зміни: початок складання системи королівських рад, зменшення ролі дворянства в керуванні, виникнення постійної армії, перетворення католицької церкви в королівську. Економічний підйом в XVI ст. Зсув центра економічної діяльності з півночі на південь. Перешкоди розвитку національного ринку. Поява мануфактур і перешкоди їм з боку великого землеволодіння.</p>	<p>Участь в обговоренні. Індивідуальні практичні завдання. Тести.</p>

№	Тема	Години (Л/ЛБ/ПЗ)	Стислий зміст	Інструменти і завдання
			<p>Колоніальна торгівля і її значення для економіки країни. Положення іспанського селянства: численні категорії залежного сільського населення. Система майорату і його наслідок у соціальній сфері. Еволюція ідальго, різноманіття форм соціалізації ідальгії. “Нове” іспанське дворянство. Система керування частинами імперії (Кастилія, Арагон, Італія, Нідерланди й Америка). Аудієнсії і їх політичне значення. Зовнішня політика іспанської монархії.</p> <p>Нідерланди в складі Іспанії: адміністрація й економічний розвиток. Політика Філіпа II. Соціальні й політичні протиріччя. Іконоборський рух 1566 р. Режим герцога Альби. Вільгельм Оранський. Національно-визвольний рух. Народні повстання 1572 та 1576 рр. Демократичний рух в Генті. Селянська війна в провінціях. Арраська та Утрехтська унії. Поразка революції на півдні країни.</p>	

Рекомендована література

1. Балух В., Коцур В. Історія середніх віків: У 2-х т. Чернівці, 2009.
2. Войтович Л. та ін. Середні віки. Підручник. Львів, 2010.
3. Дейвіс Н. Європа: Історія. Київ, 2000.
4. Крижановська О., Крижановський О. Історія середніх віків: Вступ до історії західноєвропейського Середньовіччя. Київ, 2006.
5. Огнев`юк В.О., Кравченко П.А. Людина, культура, історія. Київ, 2009.

Додаткова література

1. Belief and Culture in the Middle Ages: Studies Presented to Henry Mayr-Harting. Dr. Richard Gameson (Editor), Henrietta Leyser (Editor). Oxford New York Oxford University Press 2001.
2. Herm G. The Celts. New York, 2000.
3. Блок М. Феодальне суспільство. Київ, 2001.

4. Войтович Л.В., Целуйко О.П. Правлячі династії Європи. Біла Церква, 2008.
5. Галле К. та ін. Історія Норвегії. Львів, 2001.
6. Говард М. Війна в європейській історії. Київ, 2000.
7. Джеджора О. Історія європейської цивілізації. Частина 1. Львів, 1999.
8. Дюбі Ж. Доба соборів. Мистецтво та суспільство 980-1420 років. Київ, 2003.
9. Економічна історія. Лекції. Київ, 2000.
10. Жмітт Ж.-К. Сенс жесту на середньовічному заході. Харків, 2002.
11. Історія європейської ментальності. Львів, 2004.
12. Крикун М. Виникнення і розвиток середньовічних монархій. Львів, 2001.
13. Ле Гофф Ж. Середньовічна уява. Львів, 2007.
14. Мак-Ніл В. Піднесення заходу. Історія людського суспільства. Київ, 2002.
15. Ніколо Мак`явелі. Флорентійські хроніки. Державець. Київ, 1998.
16. Тойнбі А.Дж. Дослідження історії. Київ, 1995.

Оцінювання курсу

За повністю виконані завдання студент може отримати визначену кількість балів:

Інструменти і завдання	Кількість балів
Участь в обговоренні	10
Участь у розв'язанні конкретних проблемних ситуацій	20
Індивідуальні завдання /тести	20
Екзамен	50
Разом	100

Шкала оцінювання студентів

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS
90 – 100	A
82-89	B
74-81	C
64-73	D
60-63	E
35-59	FX
0-34	F

Політика курсу

Плагіат та академічна доброчесність:

Під час виконання завдань студент має дотримуватись політики академічної доброчесності. Запозичення мають бути оформлені відповідними посиланнями. Списування є забороненим.

Завдання і заняття:

Всі завдання, передбачені програмою курсу мають бути виконані своєчасно і оцінені в спосіб, зазначений вище. Аудиторні заняття мають відвідуватись регулярно. Пропущені заняття (з будь-яких причин) мають бути відпрацьовані з отриманням відповідної оцінки не пізніше останнього тижня поточного семестру. В разі поважної причини (хвороба, академічна мобільність тощо) терміни можуть бути збільшені за письмовим дозволом декана.

Студент може пройти певні онлайн-курси, які пов'язані з темами дисципліни, на онлайн-платформах. При поданні документу про проходження курсу студенту можуть бути зараховані певні теми курсу та нараховані бали за завдання.

Поведінка в аудиторії:

На заняття студенти вчасно приходять до аудиторії відповідно до діючого розкладу та обов'язково мають дотримуватися вимог техніки безпеки.

Під час занять студенти:

- не вживають їжу та жувальну гумку;
- не залишають аудиторію без дозволу викладача;
- не заважають викладачу проводити заняття.

Під час контролю знань студенти:

- є підготовленими відповідно до вимог даного курсу;
- розраховують тільки на власні знання (не шукають інші джерела інформації або «допомоги» інших осіб);
- не заважають іншим;
- виконують усі вимоги викладачів щодо контролю знань.